

ผลงานประกอบการพิจารณาประเมินบุคคล
เพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาชีพเฉพาะ

ตำแหน่งนายแพทย์ 7 วช.

(ด้านเวชกรรม สาขาจักษุวิทยา)

เรื่อง ที่เสนอให้ประเมิน

1. ผลงานที่เป็นผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

เรื่อง การศึกษาภาวะจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนด และการรักษา
ด้วยเลเซอร์ในโรงพยาบาลตากสิน

2. ข้อเสนอ แนวคิด วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เรื่อง การเฝ้าระวังการตรวจคัดกรองและรักษาโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารก
คลอดก่อนกำหนดแบบองค์รวม

เสนอโดย

นายสมศักดิ์ ตันตินิพันธุ์กุล

ตำแหน่งนายแพทย์ 6

(ตำแหน่งเลขที่ รพต. 769)

กลุ่มบริการทางการแพทย์ กลุ่มงานจักษุวิทยา

โรงพยาบาลตากสิน สำนักงานแพทย์

ผลงานที่เป็นผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

1. **ชื่อผลงาน** การศึกษาภาวะจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนด และการรักษาด้วยเลเซอร์ในโรงพยาบาลตากสิน

2. **ระยะเวลาที่ดำเนินการ** เดือนมกราคม 2548 ถึงเดือนธันวาคม 2549

3. **ความรู้ทางวิชาการ หรือแนวคิดที่ใช้ในการดำเนินการ**

1. กายวิภาคและคัพภวิทยาของเส้นเลือดที่จอประสาทตา
2. พยาธิวิทยาและพยาธิกำเนิดของโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกแรกเกิดก่อนกำหนด
3. ความตกลงนานาชาติว่าด้วยการแบ่งกลุ่มระดับความรุนแรงของโรค (อ้างอิง)
4. แนวทางการตรวจคัดกรองและการดูแลรักษาของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ.2547 และต่างประเทศ

5. บทบาทของจักษุแพทย์ในการดูแลผู้ป่วย ROP

6. กรณีศึกษาแพทย์ผู้กฟองทางอาญาและทางแพ่ง กรณีกระทำโดยประมาทให้ทารกแรกคลอด

ตาบอด

4. **สรุปสาระสำคัญของเรื่องและขั้นตอนการดำเนินการ**

โรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนด (ROP) เป็นโรคของจอประสาทตาที่พบในเด็กคลอดก่อนกำหนด โดยเฉพาะทารกที่มีน้ำหนักแรกคลอดต่ำมาก โดยมีความผิดปกติของเส้นเลือดในจอประสาทตาทั้งสองข้างเกิดในเส้นเลือดงอกขึ้นใหม่ที่ผิดปกติ (retinal neovascularization) คล้ายที่พบในโรคจอประสาทตาอื่นๆ ที่มีการขาดเลือดไปเลี้ยงจอประสาทตา ในปัจจุบันการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดมีความก้าวหน้าไปมากทำให้ทารกที่อายุครรภ์น้อยหรือน้ำหนักแรกคลอดต่ำมากๆ สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ ทารกเหล่านี้มีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค ROP อย่างถูกต้องรวมทั้งการให้การดูแลและรักษาผู้ป่วยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สาเหตุของโรค ROP ยังไม่เป็นที่ทราบแน่นอน แต่พบว่าเกี่ยวข้องกับน้ำหนักแรกคลอดและการได้รับออกซิเจนในเด็กทารกคลอดก่อนกำหนด ซึ่งจอประสาทตายังเจริญไม่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงน้ำหนักแรกคลอดต่ำเท่าไรก็มีความเสี่ยงในการเกิดROPที่รุนแรงมากขึ้นเท่านั้นและส่วนใหญ่จะมีระดับสายตาอยู่ในเกณฑ์ปกติ แต่ในรายที่โรคเป็นรุนแรงอาจทำให้สายตาศีการอย่างถาวร แต่หากถ้าได้รับการวินิจฉัยรักษาโรคที่ถูกต้องในระยะเวลาที่เหมาะสมก็จะสามารถลดการพิการทางสายตาจากโรค ROP ได้ ปัจจุบันมีการรักษาด้วยการจี้ความเย็น(cryotherapy)และการรักษาด้วยการยิงเลเซอร์(laser photocoagulation) ซึ่งเป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน

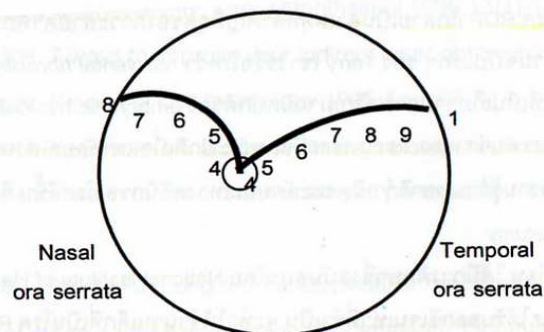
จากการส่งตรวจคัดกรอง กุมารแพทย์จะเป็นผู้ส่งปรึกษาผู้ป่วยเด็กทารกคลอดก่อนกำหนดมาให้ จักษุแพทย์ตรวจคัดกรองและรักษาโรค ROP ที่แผนกผู้ป่วยนอกจักษุวิทยา โดยยึดหลักตามแนวทางการ ตรวจคัดกรองและรักษาโรค ROP ของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2547 โดยถ้าตรวจพบมีการเจริญของเส้นเลือดจอประสาทตาจนสมบูรณ์ถือว่าไม่พบความผิดปกติหรือไม่มีภาวะ ROP จะ จำหน่ายผู้ป่วย ต่อไป แต่ถ้ากรณีพบว่ามียโรคไม่ว่าในระยะใดๆ จะนัดตรวจติดตามผลจนกว่าเส้นเลือด จอประสาทตาเจริญสมบูรณ์เต็มที่หรือรอยโรค ROP สงบลงแล้ว แต่ถ้ากรณีมีข้อบ่งชี้ในการรักษา จักษุ แพทย์จะประสานไปยังกุมารแพทย์ วิชาญญีแพทย์ และบิดามารดาของเด็กทารก เพื่อขอให้การรักษา ภายใน 48-72 ชั่วโมง และประเมินผลการรักษาจนกว่ารอยโรคจะสงบ และได้มีการรวบรวมข้อมูลผู้ป่วย ที่ตรวจพบ ROP ตั้งแต่ประวัติการฝากครรภ์ การคลอด และการรักษาในหอผู้ป่วยกุมารเวชกรรม

5. ผู้ร่วมดำเนินการ ไม่มี

6. ส่วนของงานที่ผู้เสนอเป็นผู้ปฏิบัติ มีดังนี้

ผู้เสนอเป็นผู้ปฏิบัติทุกขั้นตอน ร้อยละ 100

พยาธิกำเนิดของโรค ROP

รูปที่ 1 ภาพวาดแสดงการเจริญของเส้นเลือดที่จอประสาทตาในช่วงอายุครรภ์ต่างๆ เมื่ออายุครรภ์ 4 เดือน จะเริ่มมีการเจริญของเส้นเลือดออกจากบริเวณขั้วประสาทตา ไปถึง ora serrata ทางด้าน nasal ขณะอายุครรภ์ 8 เดือน และไปถึง ora serrata ทางด้าน temporal เมื่อระยะใกล้คลอด

จากรูปที่ 1 แสดงการเจริญของเส้นเลือดที่จอประสาทตาในช่วงอายุครรภ์ต่างๆ โดยเมื่อทารกในครรภ์อายุ 4 เดือนจะเริ่มมีการเจริญของเส้นเลือดออกจากบริเวณขั้วประสาทตาไปถึงด้าน Nasal และ Temporal ora ในขณะที่อายุครรภ์ 8 เดือนและช่วงระยะใกล้คลอดตามลำดับ ดังนั้นเมื่อทารกคลอดก่อนกำหนดจะมีบริเวณของจอประสาทตาที่ยังเจริญไม่สมบูรณ์ ซึ่งพบว่าบริเวณดังกล่าวนี้จะไวต่อออกซิเจน ยิ่งเป็นบริเวณเส้นเลือดเจริญไม่สมบูรณ์เท่าใดเมื่อได้รับออกซิเจนก็ยิ่งมีพยาธิสภาพมากขึ้นเท่านั้น

ผลของออกซิเจนต่อจอประสาทตาที่ยังเจริญไม่สมบูรณ์ โดยในระยะแรกเมื่อได้รับออกซิเจนระดับออกซิเจนในเลือดเพิ่มสูงขึ้นทำให้เกิดการหดตัวของเส้นเลือดที่จอประสาทตา ถ้ายังได้รับออกซิเจนเป็นเวลานานและความเข้มข้นมากก็จะมีสภาวะอุดตันของเส้นเลือดมากตามไปด้วย ซึ่งความผิดปกติของเส้นเลือดที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงของ endothelium cells จะถูกทำลาย แต่ในระยะนี้จอประสาทตาก็สามารถกลับคืนสู่สภาพเดิมได้โดยมีการเจริญเติบโตกลับมาเป็นเส้นเลือดจอประสาทตาที่สมบูรณ์อยู่ได้ เรียกว่ามี regression ROP ซึ่งพบได้ประมาณร้อยละ 90 ของโรค แต่ถ้าในรายที่โรคเป็นรุนแรงจะพบ mesenchymal arteriovenous shunt และมีการทำลาย endothelial cells ปกติและจะเกิดการแบ่งตัวเป็น cell ใหม่ที่เพิ่มมากขึ้นและแทรกทะลุผ่านชั้น internal limiting membrane ขึ้นมาบนผิวของจอประสาทตาและเข้าไปในวุ้นตาเกิดเป็นพังผืดดึงรั้งให้จอประสาทตาหลุดลอกได้ และยังพบด้วยว่า ออกซิเจนทำให้ VEGF protein บริเวณจอประสาทตาลดลงซึ่งมีผลให้เกิดการอุดตันของเส้นเลือดและทำให้การเจริญของเส้นเลือดในจอประสาทตาหยุดชะงัก

ระดับความรุนแรงของโรคแบ่งตาม international classification of ROP ปี 1984

Stage 1	Demarcation line เห็นแนวเส้นแบนราบในจอประสาทตา แบ่งกั้นจอประสาทตาด้านหน้าที่ไม่มียเส้นเลือดและจอประสาทตาด้านหลังที่มีเส้นเลือด
Stage 2	Ridge ลักษณะแนวเส้นเป็นสันนูนขึ้น
Stage 3	Ridge with extraretinal fibrovascular proliferation ระยะนี้มีเนื้อเยื่อเส้นเลือดเจริญทะลุเข้าไปในชั้นวุ้นตา
Stage 4	Subtotal retinal detachment พบมีจอประสาทตาลอกบางส่วน
Stage 4A	จอประสาทตาลอกนอกจุดรับภาพ (fovea)
Stage 4B	จอประสาทตาลอกร่วมกับมีการลอกหลุดของจุดรับภาพ
Stage 5	Total retinal detachment จอประสาทตาลอกหลุดทั้งหมด

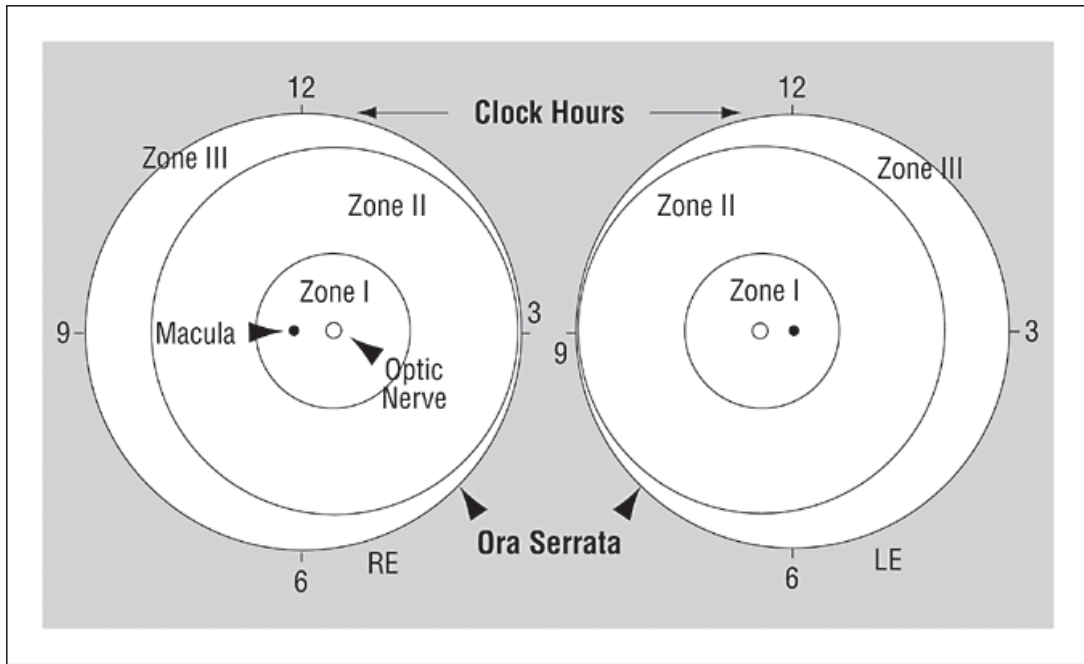
Plus disease เป็นภาวะบ่งบอกถึงความรุนแรงของโรค โดยเส้นเลือดที่จอประสาทตาด้านหลังจะมีการขยายตัวและคดเคี้ยว

การแบ่ง Zone

การแบ่ง zone เพื่อกำหนดบริเวณจอประสาทตาเพื่อให้สอดคล้องกับลำดับการเจริญของจอประสาทตาในเด็กทารก โดยแต่ละ zone จะมีศูนย์กลางที่ขั้วประสาทตา (รูปที่ 2) zone1 เป็นส่วนที่อยู่ด้านหลังสุดเป็นบริเวณความยาวเส้นรัศมี 2 เท่าของระยะจากขั้วประสาทตาไปยัง macula คิดเป็นประมาณ 60 องศา zone 2 จะเริ่มจากขอบของ zone 1 ทาง nasal ไปสิ้นสุดที่ ora serrata และทาง temporal สิ้นสุดที่ equator zone 3 จะเป็นพื้นที่ที่เหลืออยู่ถัดจาก zone 2 มาทางด้านหน้า

Extent

การบรรยายขอบเขตและตำแหน่งของ ROP ให้บอกเป็นชั่วโมงนาฬิกา โดยแต่ละช่วงมีขอบเขต 30 องศา (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 ภาพวาดแสดงการแบ่ง zone ของจอประสาทตา และการบอกตำแหน่งและขอบเขตของโรคโดยอาศัยช่วงเวลาของนาฬิกา

การตรวจคัดกรองโรคและการวินิจฉัยโรค แต่เดิมไม่มีแนวทางที่แน่นอนโดยยึดตามแบบของยุโรปหรืออเมริกา หรือบางครั้งสถาบันในประเทศกำหนดแนวทางของตนเองต่อเมื่อเริ่มมีปัญหาฟ้องร้องทางการแพทย์เกิดขึ้น ทางจักษุแพทย์และกุมารแพทย์โดยกรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุขได้ประชุมและจัดทำแนวทางการตรวจคัดกรองและการดูแลรักษาโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนดขึ้นในปี พ.ศ.2547 ทางโรงพยาบาลตากสินจึงได้ยึดการตรวจคัดกรองและรักษาโรค ROP ของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขปี พ.ศ.2547 มาโดยตลอด ดังนี้

ข้อบ่งชี้ในการส่งตรวจคัดกรองโรค ROP

ทารกเกิดก่อนกำหนดที่

1. น้ำหนักแรกเกิดต่ำกว่าหรือเทียบเท่า 1,500 กรัม หรือ
2. อายุครรภ์น้อยกว่าหรือเทียบเท่า 28 สัปดาห์ หรือ

3. ทารกเกิดก่อนกำหนดที่น้ำหนักแรกเกิดระหว่าง 1,500-2,000 กรัมที่มีปัญหาสุขภาพต่างๆ (unstable clinical course) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแพทย์ผู้รักษา

เวลาที่ควรตรวจ

1. เวลาที่ควรตรวจครั้งแรก เมื่ออายุหลังคลอด (chronological age) 4-6 สัปดาห์ หรืออายุครรภ์บวกกับอายุหลังคลอด (postconceptional age) ที่ 31-33 สัปดาห์ โดยถือระยะเวลาที่มาภายหลังเป็นเกณฑ์
2. การติดตามผลหลังการตรวจครั้งแรก ให้ตรวจทุก 1-4 สัปดาห์ และตรวจติดตามจนกว่าจะพบว่าเส้นเลือดของจอประสาทตาเจริญเต็มที่หรือในกรณีที่โรค ROP ได้สงบลงแล้ว

ข้อบ่งชี้ในการรักษาทางศัลยกรรม

ตรวจพบรอยโรค ROP อยู่ใน stage 3 ที่ขอบเขตของโรคอย่างน้อย 5 clock hours ติดต่อกัน หรือ 8 clock hours ที่ไม่ติดต่อกันใน zone 1 หรือ 2 ร่วมกับมี plus disease บ่งชี้ว่าผู้ป่วยอยู่ในระยะ threshold ROP แนะนำให้รักษาภายใน 48-72 ชั่วโมง โดยการจี้ความเย็นหรือใช้แสงเลเซอร์

วิธีการตรวจ

ทารกถูกส่งมาตรวจที่ห้องตรวจโรคผู้ปวยนอกแผนกจักษุวิทยา เมื่อทารกไม่ได้รับการรักษาด้วยออกซิเจนแล้ว และเตรียมทารกก่อนการตรวจตาด้วยการหยอดขยายรูม่านตา ด้วยยาหยอดตาที่เตรียมจากการผสม 10%phenylephrin 1 ส่วนกับ 1%tropicamide3ส่วน โดยหยอดตาข้างครั้งละ 1 หยดห่างกัน 5 นาที โดยทางหออภิบาลทารกจะหยอดขยายรูม่านตาให้ล่วงหน้าก่อนทำการตรวจ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง

ทารกจะพันห่อด้วยผ้าที่ลำตัวและแขนขา อยู่ในท่านอนหงายมีผู้ช่วยจับประคองศีรษะ การตรวจใช้indirect ophthalmoscope ร่วมกับ condensing lens ขนาด 20D และ 28D ใช้ eyelid speculum ช่วยในการถ่างตาและใส่ก้านไม้พันสำลี หรือ tooth forcep ช่วยในการกดและดันตาขาวเพื่อเพิ่มการมองเห็นบริเวณจอประสาทตาส่วนหน้า

ถ้าไม่พบรอยโรคและเส้นเลือดจอประสาทตาเจริญสมบูรณ์ดีก็ไม่ต้อมนัดตรวจต่อ แต่ถ้าพบรอยโรคแต่ยังไม่ถึงระดับที่ต้องรักษา จะนัดตรวจครั้งต่อไปอีก 1 สัปดาห์ เพื่อเฝ้าระวังโรคว่าดีขึ้น (regression) หรือลุกลามมากขึ้น (progression) ถ้าพบรอยโรคในระดับถึงขั้นต้องรักษา (threshold ROP) จะรักษาด้วยเลเซอร์ (laser photocoagulation) ภายใต้ภาวะดมยาสลบ (General anesthesia) ทุกสาย เลเซอร์ที่มีใช้มีอยู่ 2 ชนิด คือ Diode laser และ frequencydoubled Nd : YAG laser ถ้ากรณีพบรอยโรค ROP stage 4 และ 5 จะส่งต่อเพื่อรักษาในโรงเรียนแพทย์ต่อไป

7. ผลสำเร็จของงาน

จากการตรวจคัดกรองผู้ป่วยตามข้อบ่งชี้ ทั้งหมด 67 ราย พบ ROP ทั้งหมด 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 37.31 โดยมีอายุครรภ์ตั้งแต่ 25-37 สัปดาห์ (เฉลี่ย 30.1 สัปดาห์) น้ำหนักแรกคลอดตั้งแต่ 760-2,060 กรัม

(เฉลี่ย 1,303.6 กรัม) แบ่งเป็นทารกน้ำหนักน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1,500 กรัม 15 ราย (ร้อยละ 60) น้ำหนักระหว่าง 1,500-2,000 กรัม 9 ราย (ร้อยละ 36) และมีน้ำหนักมากกว่า 2,000 กรัม 1 ราย (ร้อยละ 4) ทารกทุกรายมีประวัติได้รับออกซิเจนตั้งแต่แรกคลอดเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 1-71 วัน และมีปัญหาสุขภาพอื่นๆ เช่น Birth asphyxia, Apnea, RDS, anemia, PDR, Sepsis, pneumonia เป็นต้น เป็นทารกแฝด 5 ราย (ร้อยละ 20) ไม่มีประวัติฝากครรภ์ 2 ราย ทั้ง 2 รายเป็นมารดาที่ไม่ต้องการตั้งครรภ์ต่อและมีอายุ 13 ปีและ 31 ปี ตามลำดับ จำนวนทารกที่ตรวจพบ ROP ตาม stage ต่างๆ มีดังนี้ Stage 1 จำนวน 11 ราย Stage 2 จำนวน 9 ราย Stage 3 จำนวน 5 ราย

การได้รับการตรวจตาครั้งแรกของทารกทั้ง 25 รายที่เป็นROP อยู่ในช่วง 31-41 สัปดาห์ ซึ่งมีเพียง 2 รายเท่านั้น (ร้อยละ 8) ที่ได้ตรวจในเวลาที่เหมาะสม (อายุครรภ์บวกอายุหลังคลอดเท่ากับ 31-33 สัปดาห์)

มีทารก 6 ราย 12 ตา ที่เป็น threshold ROP และต้องได้รับการรักษาด้วยเลเซอร์ (ร้อยละ 24) รักษาด้วย Diode laser 2 ราย FD-YAG laser 4 ราย ใน 6 รายนี้มีอายุครรภ์อยู่ระหว่าง 26-34 สัปดาห์ น้ำหนักแรกคลอดอยู่ระหว่าง 780-1,550 กรัม เป็นทารกแฝด 1 ราย จาก 5 ราย (ร้อยละ 20) และได้เสียชีวิตลงในเวลาต่อมาด้วยโรคแทรกซ้อนในระบบอื่น ทารกจากแม่ทั้ง 2 ราย ที่ไม่ได้ฝากครรภ์ (ร้อยละ 100) ได้รับการรักษาด้วยเลเซอร์ ผลการรักษาจำนวนตาที่รอยโรคดีขึ้นจนพ้นขีดอันตราย (regression) เท่ากับ 11 ตา โดยมีระยะเวลาเฉลี่ยของการหายหลังรักษาด้วย laser เท่ากับ 4 สัปดาห์ (2-6 สัปดาห์) มี 1 ตาที่ไม่สามารถยับยั้งการลุกลามของโรคได้ (progress เป็น stage 5ROP) หลังผ่าตัดทุกรายไม่มีภาวะแทรกซ้อนจากการใช้เลเซอร์ในการรักษา

จากการศึกษาพบว่า ทารกยังมีน้ำหนักแรกคลอดน้อยยังมีโอกาสเกิดโรค ROP ได้มากขึ้นทารกทุกรายมีประวัติได้รับออกซิเจนและมีภาวะปัญหาสุขภาพอื่นร่วมอยู่ด้วย (unstable course) ภาวะทารกแฝดและทารกน้ำหนักน้อยที่เกิดจากมารดาไม่ต้องการตั้งครรภ์ต่อร่วมกับไม่ได้รับการฝากครรภ์มีภาวะเสี่ยงที่จะพบ ROP ที่มีระดับความรุนแรงจะมีได้มากกว่าปกติ การตรวจโรค ROP ในครั้งแรกพบว่า ถูกส่งตรวจช้ากว่าที่ควรซึ่งทำให้มีโอกาสตรวจพบรอยโรคครั้งแรกในระดับมีความรุนแรงมากซึ่งจะเห็นว่าทั้ง 6 รายที่ต้องรักษาด้วยเลเซอร์ใน 48 ชั่วโมง การรักษาด้วยเลเซอร์นับว่าสะดวกและมีภาวะแทรกซ้อนน้อยมากเมื่อเทียบกับวิธีจี้ด้วยความเย็นและทั้ง Diode laser และ FD-YAG laser ให้ผลดีในการรักษาพอๆ กัน

8. การนำไปใช้ประโยชน์

1. ทราบถึงปัญหาในการตรวจคัดกรองและรักษาโรค ROP และการบันทึกข้อมูล
2. พบตัวแปรและปัจจัยเสี่ยงอื่นๆ ที่จะมีผลต่อการตรวจและรักษาโรค ROP
3. ใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ เช่น กุมารเวชกรรม สูติกรรม เป็นต้น
4. เป็นแนวทางในการพัฒนาการตรวจคัดกรองและรักษาโรค ROP และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดข้อบ่งชี้ในการรักษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
5. เป็นการรักษามาตรฐานในการตรวจคัดกรองรักษาโรค ROP

9. ความยุ่งยาก ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ

1. ความคลาดเคลื่อนไม่สมบูรณ์ในข้อมูล ประวัติ เช่น การฝากครรภ์ สถานะการคลอด และการดำเนินโรคขณะอยู่ที่หออภิบาลวิฤติ
2. ทารกที่ต้องอยู่ในตู้อบหรือต้องพึ่งอุปกรณ์ช่วยหายใจจะมีความล่าช้าในการตรวจโรคในครั้งแรก
3. การขยายรूमานตามีบางครั้งที่ยังทำไม่ได้
4. ผู้ปกครองของทารกยังขาดความเข้าใจในโรค ROP และความจำเป็นในการตรวจคัดกรอง
5. ทารกจำนวนหนึ่งได้รับการตรวจล่าช้า หลังจากจำหน่ายไปจากโรงพยาบาลแล้ว
6. จำนวนผู้เข้ารับบริการที่แผนกผู้ป่วยนอกมีจำนวนมากทำให้ทารกต้องรอคอยตรวจเป็นเวลานานอาจเสี่ยงต่อภาวะขาดสารน้ำและอาหาร
7. แนวทางการตรวจคัดกรองโรค ROP ที่ใช้อยู่อาจจะไม่ทันสมัยเมื่อเทียบกับงานวิจัยที่ได้ตีพิมพ์ออกมาเรื่อยๆ ระยะเวลา

10. ข้อเสนอแนะ

1. การตรวจคัดกรองโรค ROP สำหรับทารกคลอดก่อนกำหนดน้ำหนักน้อยมีความจำเป็นและสำคัญมาก เพราะสามารถลดความพิการทางสายตาในทารกได้
2. การตรวจคัดกรองโรค ROP อาจมีความจำเป็นต้องเข้าไปตรวจทารกที่หออภิบาลในรายที่มีความเสี่ยง
3. ควรมีการจัดทำแบบบันทึกการตรวจเพื่อง่ายต่อการบันทึกข้อมูลและรวบรวมศึกษา
4. ควรมีการปรับปรุงแนวทางคัดกรองโรค ROP ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับงานวิจัยใหม่ๆ ที่เป็นที่ยอมรับในขณะนี้
5. ควรมีการจัดทำแผนการให้ความรู้และสุขศึกษาแก่ผู้ปกครองของทารกที่เสี่ยงต่อโรค ROP และทารกที่ตรวจพบโรค ROP

ขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

(ลงชื่อ).....

(นายสมศักดิ์ ตันตินิกุล)

(ตำแหน่ง) นายแพทย์ 6

(วันที่).....

ได้ตรวจสอบแล้วขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นตรงกับความเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ).....ผู้ประเมิน

(นางสาวเจนรี แสงวารี)

(ตำแหน่ง) นายแพทย์ 7 วช. (ด้านเวชกรรม สาขาจักษุวิทยา)

ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มงานจักษุวิทยา โรงพยาบาลตากสิน

(วันที่) .....

(ลงชื่อ) .....ผู้ประเมิน

(นายสมพงษ์ วงศ์ปัญญาถาวร)

(ตำแหน่ง) ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลตากสิน

(วันที่) .....

เอกสารอ้างอิง

1. An international classification of retinopathy of prematurity. The committee for the classification of ROP. Arch Ophthalmol 1987 ; 102 : 1103-1134
2. American Academy of pediatrics section on ophthalmology. Screening examination of premature infant for retinopathy of prematurity. Rediatrics 2001 ; 108 : 809-811
3. ROP : guideline for screening and treatment. The report of joint working party of Royal college of ophthalmologist and the British Association of perinatal Medicine. Early Hum Der 1996 ; 46 : 239-258
4. Evidence-based screening criteria for ROP: natural history data from the CRYO-ROP and LIGHT-ROP studies. Arch Ophthalmol 2002 ; 120 : 1470-1476
5. Revised indications for the treatment of ROP : results of the early treatment for ROP randomized trial. Arch ophthalmol. 2003 ; 121 : 2684-1694
6. The further refinement of ROP treatment commentary on the ETROP study : structural finding at 2 years of age. British Journal of Ophthalmology 2007 ; 91: 136-137
7. The ETROP clinical Trial : presentation by subgroups versus analysis within subgroups. British Journal of ophthalmology 2006 ; 90 : 1341-1342
8. The International classification of ROP Revisited. Arch ophthalmol. 2005 ; 123 : 991-999
9. แนวทางตรวจคัดกรองและดูแลรักษาโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนด. กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข , 2547.

**ข้อเสนอ แนวคิด วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
ของนายสมศักดิ์ ตันตินิกุล**

เพื่อประกอบการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง นายแพทย์ 7 วช. ด้านเวชกรรม สาขาจักษุวิทยา
(ตำแหน่งเลขที่รพต.769) กลุ่มบริการทางการแพทย์ กลุ่มงานจักษุวิทยา โรงพยาบาลตากสิน
สำนักการแพทย์

เรื่อง การเฝ้าระวังการตรวจคัดกรองและรักษาโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกคลอดก่อน
กำหนดแบบองค์รวม

หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์เจริญก้าวหน้าขึ้นเด็กทารกน้ำหนักน้อยสามารถมีชีวิตอยู่รอดได้มากขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้พบทารกน้ำหนักน้อยคลอดก่อนกำหนดมีความผิดปกติของเส้นเลือดใน จอประสาทตาได้มากขึ้น ประกอบกับได้มีการวิจัยและเก็บข้อมูลของกลุ่มจักษุแพทย์ในต่างประเทศ ทำให้ทราบสาเหตุปัจจัยและความเสี่ยงที่จะทำให้ผู้ป่วย ROP มีสายตาศีรษะได้ซึ่งมีแนวโน้มว่าในอนาคตการแบ่งระดับความรุนแรงของที่ประชุมนานาชาติอาจจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันและในตลอดระยะเวลา 2-3 ปีมานี้มีแนวโน้มที่จะรักษาผู้ป่วยก่อนเกณฑ์ที่มีใช้ในปัจจุบัน (pre-threshold ROP) เช่น เกณฑ์ของกลุ่มศึกษา ETROP (Early treatment for ROP) ได้กำหนดเกณฑ์การรักษาทารกเมื่อพบมีข้อใดข้อหนึ่งดังนี้

1. ROP stage ใดๆ ใน zone 1 ร่วมกับ plus disease
2. ROP stage 3 ใน zone 1 โดยไม่ต้องร่วมกับ plus disease
3. ROP stage 2 หรือ 3 ใน zone 2 ร่วมกับ plus disease

และถ้ากรณีมีความรุนแรงของโรค ROP น้อยกว่าเกณฑ์นี้ ก็จะใช้วิธีติดตามการตรวจทุก 1-2 สัปดาห์จนกว่ารอยโรคถดถอยจนเป็นปกติ และถ้ารอยโรคลุกลามเข้าสู่ข้อบ่งชี้ข้างต้นก็จะทำการรักษา ซึ่งพบว่าเมื่อติดตามผลการรักษาระยะยาว ผลการมองเห็น (visual outcome) ดีกว่าการรักษาโดยใช้เกณฑ์เดิม และลดภาวะสายตาศีรษะลงได้มาก (unfavorable visual outcome)

เนื่องจากโรค ROP เป็นโรคที่มีหลายปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดโรคดังที่ได้กล่าวไว้ในผลงานการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้ว การตรวจพบรอยโรค ROP แต่ครั้งแรกในระดับความรุนแรงที่ไม่มาก (stage และ zone) ย่อมบ่งบอกถึงความรุนแรงของโรค (severity of ROP) และผลของการรักษาด้วย ดังนั้นทารกน้ำหนักน้อยคลอดก่อนกำหนดที่อยู่ในเกณฑ์ควรได้รับการตรวจครั้งแรกในเวลาที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์และหรือเป้าหมาย

1. เพื่อปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการเฝ้าระวังดูแลและรักษาโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนดให้ครบทุกมิติ โดยแบ่งเป็นการดูแลใน 3 ระดับ
  - 1.1 การดูแลในระดับปฐมภูมิ เป็นการป้องกันการคลอดก่อนกำหนด ให้ความรู้แก่มารดาที่กำลังตั้งครรภ์และบุคลากรทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง
  - 1.2 การดูแลและรักษาในระดับทุติยภูมิ เป็นการดูแลทารกที่เกิดก่อนกำหนดให้เหมาะสม ปรับปรุงประสิทธิภาพในการส่งทารกมาตรวจคัดกรองโรคโดยกุมารแพทย์และจักษุแพทย์ และกำหนดข้อบ่งชี้ในการรักษาให้เหมาะสมและทันสมัยมากขึ้น เพื่อเป็นการค้นหาโรคในระยะเริ่มแรกให้มากขึ้น
  - 1.3 การดูแลรักษาในระดับตติยภูมิ ประกอบด้วย การรักษาทางศัลยกรรมโดย การรักษาด้วยเลเซอร์หรือจี้ด้วยความเย็นให้เร็วขึ้น โดยเฉพาะในทารกที่มีความเสี่ยงต่อภาวะที่มีสายตาสั้น การฟื้นฟูการมองเห็น และการเฝ้าระวังติดตามภาวะแทรกซ้อนในระยะยาว
2. ค้นหาและกำหนดข้อบ่งชี้ในการรักษาให้ทันสมัยขึ้น โดยคำนึงถึงความเสี่ยงของการเกิดภาวะสายตาสั้น โดยอาศัยข้อมูลของการศึกษาโรคจอประสาทตาผิดปกติในทารกเกิดก่อนกำหนดนำหนักน้อยที่ได้ศึกษารวบรวมในโรงพยาบาลตาสั้น และการศึกษาที่มีในต่างประเทศที่ได้รับการตีพิมพ์และยอมรับแล้ว

กรอบการวิเคราะห์ แนวคิด ข้อเสนอ

อาศัยข้อมูลการตรวจคัดกรองและรักษาโรค ROP ที่ได้ศึกษารวบรวมในโรงพยาบาลตาสั้น และข้อมูลการวิจัยของกลุ่ม ETROP ในต่างประเทศที่ได้รับการตีพิมพ์และยอมรับ พบว่า ปัจจัยของการเกิดโรค ROP โดยทั่วไปจะพบคล้ายกับในการวิจัยของต่างประเทศ แต่มีข้อแตกต่างในบางกรณี คือ

1. ความรู้ความเข้าใจของมารดา ผู้กำลังตั้งครรภ์ยังมีน้อย ขาดการดูแลเอาใจใส่ในระดับปฐมภูมิ เช่น การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ไม่ได้รับการฝากครรภ์ตั้งแต่แรก
2. การบันทึกและรวบรวมข้อมูลของผู้ป่วยทำได้ยากเนื่องจากมีหลายแผนกที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล
3. การตรวจคัดกรองในครั้งแรก (First examination) มีความล่าช้าและคลาดเคลื่อนไปจากเกณฑ์มาก ซึ่งสำคัญมากทำให้ไม่สามารถให้การรักษาโรคในระยะก่อนระยะรุนแรงได้
4. เกณฑ์แนวทางในการตรวจคัดกรองและดูแลรักษาโรค ROP ควรต้องมีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

ข้อเสนอปรับปรุง

1. ให้ความรู้ความเข้าใจและจัดสัมมนาระหว่างแผนกที่เกี่ยวข้องกับโรค ROP ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ และให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะได้

ร่วมกันกำหนดแนวทางในการให้ความร่วมมือในการให้การรักษาและบริการให้มีประสิทธิภาพดีขึ้นต่อไป

2. จัดทำแบบฟอร์มการบันทึกข้อมูลการตรวจและรักษาโรค ROP เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลสำหรับการประเมินและรักษาโรคต่อไป
3. การตรวจคัดกรองในครั้งแรกที่ล่าช้ามักเป็นผลจากความลำบากในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยมาตรวจที่แผนกตา ควรให้มีการคัดเลือกผู้ป่วยที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคได้มากให้ได้รับการตรวจคัดกรองให้เหมาะสมไม่ล่าช้า เช่น ผู้ป่วยที่มีน้ำหนักตัวน้อยมาก ไม่เคยมีประวัติฝากครรภ์หรือตรวจหลังจากมีการปรับลดค่าความเข้มข้นของออกซิเจน เช่น ในผู้ป่วยถอดเครื่องช่วยหายใจ และเปลี่ยนมาใส่สายจุมุกหรือกล่องออกซิเจน เป็นต้น โดยต้องมีเครื่องมือ อุปกรณ์ช่วยชีวิตเบื้องต้นมาพร้อมทั้งพยาบาลผู้ดูแลเสมอ หรือ โดยจักษุแพทย์ตรวจทารกในหออภิบาลตามความเหมาะสม
4. ปรับปรุงเกณฑ์ในการรักษาทางศัลยกรรมให้เร็วขึ้น ตามแนวทางของ ETROP
(Early treatment for ROP) ดังตาราง

Table 2. Definitions of Clinically Significant Retinopathy of Prematurity (CSROP) and ROP Requiring Treatment

---

Clinically Significant ROP (CSROP)

- (i) Zone 1, any ROP without plus disease
  - (ii) Zone II, stage 2 with no plus disease or up to 1 quadrant of plus disease
  - (iii) Zone II, stage 3 with no plus disease or up to 1 quadrant of plus disease
-

ROP requiring treatment (according to ETROP^{5,6} criteria)

- (i) Zone 1, any ROP with plus disease
  - (ii) Zone 1, Stage 3 ROP without plus disease
  - (iii) Zone 2, stages 2 or 3, with 2 or more quadrants of plus disease
-

5. ปรับปรุงการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองของทารกที่เป็น ROP

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ลดอัตราการเกิดทารกคลอดก่อนกำหนดน้ำหนักน้อย ลดอุบัติการณ์การเกิดภาวะจอประสาทตาผิดปกติในทารกคลอดก่อนกำหนด
2. เพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจคัดกรองโรค ROP และการเก็บบันทึกข้อมูล
3. ตรวจพบโรคในระยะเริ่มแรกได้มากขึ้น (early detection)
4. รักษาโรค ROP ได้ในระยะก่อนเข้าสู่ระยะรุนแรงได้มากขึ้น (early treatment)
5. ลดอุบัติการณ์ของการเกิดภาวะสายตาสั้น
6. ผู้ปกครองของทารกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค ROP ลดภาวะร้องเรียนและฟ้องร้องต่อแพทย์และโรงพยาบาล

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. อัตราการเกิดของทารกคลอดก่อนกำหนดน้ำหนักน้อยลดลง
2. จำนวนของทารกคลอดก่อนกำหนดน้ำหนักน้อยได้รับการตรวจคัดกรองครั้งแรกในช่วงเวลาที่เหมาะสมมีมากขึ้น (จากร้อยละ 8 ให้เป็นร้อยละ 80)
3. จำนวนทารกที่ได้รับการรักษาด้วยเลเซอร์ มีสัดส่วนของโรค ROP ระยะ pre-threshold มากขึ้น
4. ลดอุบัติการณ์ของการเกิดภาวะสายตาสั้น

ลงชื่อ.....
 (นายสมศักดิ์ ตันตินิพันธุ์กุล)
 ผู้ขอรับการประเมิน
 (วันที่).....